

Предикатність і предикатема: кваліфікація та інтерпретація

Рец. на кн.: Кульбабська О. Вторинна предикація у простому реченні : монографія / Олена Валентинівна

Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. –

672 с.

Однією з домінуючих тенденцій сучасної лінгвістики є прагнення осмислити / переосмислити максимальну кількість як нових, так і давно відомих, на перший погляд, але насправді – недостатньо вивчених явищ, що часто провокує появу ще більшої кількості питань, які потребують відповіді. І відповіді не тільки в суто прикладному, але й у науково-теоретичному вимірі. Саме така ситуація спостерігається в різноманітних граматичних студіюваннях формально-описового, функційно-описового, функційно-комунікативного, функційно-когнітивного та інших напрямів. Повною мірою це стосується і сучасних синтаксичних досліджень, у яких всезнаючим і вагомо вартісним постає аналіз та опис різних аспектів формального вияву тих чи тих мовних одиниць з простеженням їхнього статусу в системі одно- та різноярусних одиниць на ґрунті відповідних синтаксичних зв'язків та позиційності (формальний), розгляд співвідношення твірних і похідних (дериваційні особливості зі встановленням корелятивності / некорелятивності власне-синтаксичного і семантико-синтаксичного ярусів), визначенням і характеристикою мовних механізмів – корекційних і комунікативних та

© Загнітко А.П., 2012 Розділ XII. РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

229

ін. Аналізована монографія охоплює одну з актуальних проблем сучасної теорії речення – дослідження вторинної предикації зі встановленням семантичної і морфолого-синтаксичної типології. Ні теоретичне значення, ні новизна і практичне значення не викликають заперечення, тому що в монографії вперше запропоновано фундаментальний розгляд семантичної і морфолого-синтаксичної типології вторинної предикації з урахуванням різноманітних глибинних процесів трансформації і перетворення в системі синтаксичних одиниць.

Не деталізуючи розгляд Передмови, слід наголосити, що вона відразу окреслює досліджувану проблему в усіх напрямках і виявах, а також ґрунтовну характеристику актуальності, об'єкта (с. 10-17). Безперечно, заявлена проблема

вимагає широспектрального розгляду з урахуванням різних ярусів реченнєвої структури, тому й услїд за О. Кульбабською можна говорити про те, що формально-семантичні співвїдношення синтаксичних одиниць із вторинною предикацією ґрунтуються на кореферентності, що зумовлює тотожність означення того самого референта дїйсності і передавання суб'єктно-предикатних вїдношень. За умови внутрішньомовних варіантних видозмін простих ускладнених речень залишаються незмінними кількість предикатом, спільна лексична основа речення і характер семантико-синтаксичних вїдношень між кореферентними засобами. До цього можна додати, що і модифікації не заторкують спільності лексичного наповнення речення, а тим паче самої типовості внутрішньореченнєвих семантико-синтаксичних вїдношень.

Співвїдношення в реченнєвій структурі екзистенційного і номінативного начал убезпечує вторинним предикатам спрямування на їхнє функційне навантаження, прямо / напівпрямо / опосередковано, з обома началами, але суттєве відцентрування від екзистенційного компонента поглиблює внутрішньореченнєву структурованість, що особливо яскраво простежується за інтродукції, опосередкованості тощо.

Загалом аналізована монографія складається з Передмови (с.10-17), п'яти розділів (с. 18-556), Післямови (с. 557-578), Списку літератури (с. 579-663), списку використаних словників і довідників (с. 664-665), списку джерел (с. 666-671), до цього слїд додати також Перелїк умовних скорочень (с. 7-9).

Перший розділ «Теоретичні засади вивчення вторинної предикації» (с. 18-88) вичерпно окреслює теоретичні основи аналізу предикації у структурі простого неелементарного речення з виявом статусу предикації як маркера формальної та семантико-синтаксичної елементарності / неелементарності простого речення (типологійно – тільки неелементарності), виявляє закономірності асиметричності структури простого речення з вторинною предикацією, і для цього З'ясовано класифікаційні ознаки та семантичні класи базових предикатів (останнє здійснено з опертям на фундаментальні теоретичні напрацювання українських лїнгвістів).

Водночас прокоментовано вторинні предикатні синтаксеми як засоби вираження семантико-синтаксичних вїдношень у простому неелементарному реченні. Вимагає певного уточнення, або ж мотивації співвїдношення / неспіввїдношення семантико-синтаксичних вїдношень у простому неелементарному реченні з формами синтаксичних зв'язків.

Наголошена теза про конкретизацію значень предикатів на підставі виокремлення в межах предиката певних лексико-семантичних груп, чи родів дїї, чи аспектів дїї загалом мотивована, хоча і могла бути доповнена вїдповідним графічним зображенням або певною схемою, що виявило б особливо розмаїту диференційованість предикатів дїї тощо. Та й цілком аргументовано площину семантичної типології предикатів можна доповнити

міркуваннями про реляцію (володіння, наявності, частини і цілого, зумовленості тощо), експлікацію (де легко простежуваними постають різноманітні інтерпретаційні вияви речення,

співвідносні з тими чи тими комунікативними завданнями: Дівчина скромна → Дівчині притаманна скромність → Дівчину вирізняє скромність → Для дівчини характерна скромність) і класифікацію (У зграї буває до десяти тисяч птахів → Число птахів у зграї досягає до десяти тисяч / Чисельність зграї сягає десятків тисяч), що дозволило б дещо по-іншому інтерпретувати вторинні синтаксеми в реченнях на кшталт.

Кожному учаснику конференції треба підготувати доповідь хвилин на п'ятнадцять (Розм.)), адже саме ці механізми розширюють площину вторинних наповнень синтаксичних позицій. Досить вичерпно прокоментовано постання синкретичних виявів синтаксем у реченнях на зразок Голодній кумі лише хліб на умі (Нар. тв.) з наголошенням глибинного ускладнення речення та простеженням дериваційних зв'язків.

Не менш вагомо прокоментовано ознаки вторинних синтаксем з вирізненням семантико-синтаксичних параметрів (чотири) та функційного призначення (п'ять), що сукупно складають вісім ознак, що вичерпно охоплюють особливості вторинних синтаксем. Завершуючи побіжні зауваги про власне-теоретичний аспект дослідження, слід наголосити на можливості доповнення ознак функційного призначення вторинних синтаксем ознакою детермінованості таких синтаксем певними дискурсивними практиками (так, звертання не властиве науковому мовленню, а вставлені елементи – усно-розмовній стихії тощо).

У цьому руслі варто було використати окремі праці з функційно-комунікативного синтаксису (напр., Всеволодова М.В. Теория функционально-комунікативного синтаксиса : фрагмент прикладной модели языка : учебник [Текст] / Майя Владимировна Всеволодова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2000. – 502 с. та ін.), у яких досить послідовно розкриваються особливості функційного навантаження предикатів різних лексико-семантичних груп.

У другому розділі «Предикатема як репрезентант суб'єктно-предикатних відношень у простому реченні»

(с. 89-256) подано кваліфікацію ситуації та схарактеризовано семантичні класи ситуацій у простому реченні, концентровано класифіковано денотативні ситуації реченневих пропозицій: 1) ситуації дії / діяльності, 2) ситуації процесу, 3) ситуації ставлення суб'єкта до дійсності, предметів та осіб, 4) ситуації стану, 5) ситуації буття, розташування, існування, наявності / відсутності когось / чогось, 6) ситуації кваліфікації, 7) ситуації ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ. Випуск 25

ідентифікації, 8) ситуації характеристизації, 9) ситуації власне-локативності, 10) ситуації кількості (с. 89-92), а опертя на дефінування лексикалізованої ситуації (за О. Кибриком) уможливує вирізнення з-поміж макроситуацій: а) макроситуації розгортання події в часі (За кілька день вернула знов перепелиця до гнізда (Юрій Федькович)); б) макроситуації каузованої дії, процесу, стану (Непримиренністю своєю він навіть батька часом дивує (Олесь Гончар)); в) макроситуації реальної, ірреальної або потенційної зумовленості дії, стану, якості (Ніхто не годен віщі барви вбити, даровані митцю святим чуттям (Тетяна Севернюк));

г) макроситуації допустової зумовленості дії, процесу, стану (Попри загальне ослаблення тіла Бовдур підвівся на ноги (Іван Франко)); г) макроситуації цілеспрямування дії (Бабуся бреде полоти город (Володимир Бабляк));

д) макроситуації результативності дії (Тканина присохла до рубців, завдаючи йому нестерпного болю (Зінаїда Тулуб));

е) макроситуації інтенсивного вияву дії, процесу, стану чи ознаки (Микита ненавидів без міри Васюту (Борис Грінченко));

є) макроситуації асоціативних відношень між об'єктами дійсності (Пташка-невільниця б'ється об невблаганні ґрати клітки-тюрми (Борис Грінченко));

ж) макроситуації авторизованої оцінки (Важким видалося Хариті те відро (Михайло Коцюбинський));

з) макроситуації тотожності предметів, ознак (Від криниці з а х а т о ю, біля джерела, дзюрчав потічок (Іван Чендей));

и) макроситуації ідентифікації (З а х а р к а-п'яниця був собі немолодий чоловік (Брис Грінченко));

і) макроситуації якісної характеристизації об'єкта чи суб'єкта (Красна б о н д а р и х а дає волю сльозам (Сергій Яричевський));

ї) макроситуації посесивності (Єремія вдивлявся у свіччин в о г н и к (Валерій Шевчук));

й) макроситуації кількісної характеристики об'єктів реальної дійсності (Троє к о н о в о д і в попадали на землю трохи не під копита коней (Борис Грінченко));

к) макроситуації модального відношення (Жаль, прощати не вмієш (Марія Матіос));

л) макроситуації модально-інформативного доповнення (При місяці ще й при зорях (Ой, давним-давно) холодило білу руку стремено (Галина Тарасюк));

м) макроситуації спонукання (Не плач! Якось-то буде! (Сергій Яричевський));
н) макроситуації апелятивності (Дочко, ти б нас почастивала на початок (Леся Українка)); о) макроситуації модифікувальної характеристикації (А чоловік пішов додому і вже на Бога не нарікав (Юрій Федькович)). У межах розділу схарактеризовано типи пропозицій простого речення елементарної та неелементарної структури (с. 96-108), дефіновано поняття «предикатема» і «макропредикатема» (с. 109-111), кваліфікуючи предикатему як одиницю семантичної структури речення, що оформляє граматично акт думки та має такі ознаки, як цільність, розчленованість, двочленність), про позиційність у відбитті дійсності (с. 109). Водночас розмежовано основну (мінімальна семантико-синтаксична одиниця, що відбиває мікросистему об'єктивних суб'єктно-предикатних відношень у простому елементарному реченні) та вторинну (елементарна семантико-синтаксична одиниця, що відбиває мікросистему потенційних аналогів суб'єктно-предикатних відношень у модифікованому простому елементарному реченні) зі встановленням засобів вираження предикатної синтаксеми та її ономасіологічного значення, водночас прокоментовано ранжування суб'єкта і предиката в предикатемах, виявлено синтаксичну позиційність вторинних синтаксем у спектрі семантико-синтаксичних внутрішньореченневих відношень та накреслено типологію предикатем у простому реченні.

Рецензоване дослідження вражає ємністю підготовчої праці. Воно легко може бути гарним науково-навчальним посібником з проблеми вторинної предикації. Тут досить доступно викладена основна проблематика і доступно відреферовані численні праці з аналізованого питання, до речі, здебільшого досить складно написані. До переваг аналізованої праці слід зарахувати також і той факт, що авторка використовує не тільки праці загальноновизнаних лінгвістів (І. Вихованець, Ю. Степанов, Н. Шведова та ін.), але детально студіює автореферати й окремі статті молодих дослідників, що, на жаль, зовсім не завжди постає загальноприйнятим правилом у сучасному мовознавстві.

З'ясування засобів вираження предикатної синтаксеми та її ономасіологічного значення вимагало від О.В. Кульбабської акцентуації тези про нерозривний зв'язок мови і мовлення, а отже, і розкриття особливостей семасіологічної природи значення предикатної синтаксеми. Якщо виходити з концептуального тлумачення системності мови як її іманентної характеристики (складна, нелінійна й еволюційна системність мови постає її властивістю самоорганізації, самоструктурування і саморозвитку), предикатні синтаксеми складають одну з площин її взаємної детермінованості іншими зовнішніми системами середовища (етносу, культури, соціуму).

Останнє легко спостережуване в розгляді функційно рівнорядних / функційно однорідних компонентів, виражених типологічно різними синтаксичними засобами: Я часто пишу колезі та батькам і Я частіше пишу колезі, ніж батькам,

де в наведених конструкціях виявлювана та сама ситуація (морфологічне вираження аргументів те саме), але в різній функційній перспективі з опертям на типологію ранжування. Тоді речення можна кваліфікувати як абстрагований відтворюваний зразок, який постає певним інтонаційно-фонетичним комплексом, що містить тотожно усвідомлювану дію в усвідомлюваному комунікативному просторі.

Безперечно, актуалізаційні категорії, за умови вираження «основної предикативи», зіставляють потенційний знак із дійсністю за допомогою відповідних актуалізаторів, співвідносячи речення з відповідною ситуацією, аж ніяк не «служують самому акту утворення речення».

Будь-яка вторинна предикація – це розгортання ядерної дії (у цьому в широкому сенсі витлумачувано дію) в корелюванні з іншими, тому лінійність (лінеарність) речення виступає умовною величиною, тому що лінійним виступає словесний ряд, а для розуміння дії необхідним є нелінійний вимір: для генерування й інтерпретації моментальної дії свідомість здійснює нелінійні інтегровальні операції. Так, щоб визначити, наприклад, на кому / на чому фіксує увагу співрозмовника (слухача, читача) адресант, промовляючи, – свідомість визначає «денотат» не в уже вимовлених словах, а в осмислюваному

Розділ XII. РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

231

наразі невербальному комунікативному просторі, позбавленому лінійності. І виквафіліковувана вторинна предикація постає ситуативно співмірною / супряжною з основною / ядерною.

Наголошування на тому, що кваліфікація вторинної предикації здійснена в аспекті похідності, дозволило у монографії виокремити речення зі стягненою (с. 117-122), з подвійною (с. 122-125), згорнутою (с. 125-128), потенційною (с. 128-130), додатковою (с. 130-132), імпліцитною (с. 132-140) предикацією, що охоплюють усі інваріантні вияви додаткової предикації. Напевно, доцільніше було запровадити два рівні класифікації вторинної предикації, де на першому розмежувати експліцитну й імпліцитну вторинну предикацію, а на другому – диференціювати уже конкретні різновиди.

Зупиняючись на аргументуванні співвідношення підмета і суб'єкта, їхнього статусу в полірівневій реченнєвій структурі, можна підтримати твердження авторки про полісуб'єктність (двосуб'єктність) речення Чарджієву подали шапку, наповнену шербетом (Р. Іваничук). Водночас у цьому руслі виникають міркування щодо подвійного присудка і співмірності / неспівмірності речень на зразок Матій п р и й ш о в з роботи пізно вночі замучений, ледве живий (І.

Франко) – з одного боку і С т о я л а верба зажурена (А. Яна); Х и т а л а тополя вітами стривожена (М. Дзюба), на які в монографії не звернуто увагу, – з іншого боку, тому що в першому випадку позицію підмета заповнює назва істоти, а в іншому – неістоти. Та й загалом другий різновид речень цілком прийнятно, за моделлю авторки, кваліфікувати як сповнені трьох предикацій: 1) до першої слід віднести метафоризацію; 2) до другої – власне-предикатність; 3) третя ж задіює перерозподіл комунікативних акцентів. Не можна погодитись з тим, що іменник хміль Будити будуть хміль і щем, аж доки темінь не розтане (М. Лазарук)) належить до похідних – відприкметникових, віддієприкметникових чи відприслівникових, тому що він непохідний.

Виваженим постає твердження про акт предикації як транспонування фактів мови у факти мовлення, тому без предикації немає мовленнєвого акту, а є лише номінація певних подій, явищ, дій. Очевидним постає вияв вторинної предикації не тільки на суто мовленнєвому рівні, в тих чи тих дискурсивних практиках, але й набуття ними узуальних статусів, що наближає їх до системно відтворюваних величин і водночас їхні вияви не постають такими.

Досить привабливим виступає розгляд засобів вираження предикатної синтаксеми з акцентуванням дієслівних, іменникових та інших, з-поміж яких звернуто увагу і на прислівникові, девербативні тощо. Цей спектр проблеми та її розгляду суттєво доповнює розмежування вільних, зв'язаних і конструктивно зумовлених синтаксем, що почасти знайшло висвітлення в рамках третього розділу «Прості неелементарні речення з вторинними предикатними семантико-синтаксичними відношеннями» (с. 256-385) у розгляді вторинних предикатом предикатно-адвербіального, зокрема з часовим (с. 261-280), порівняльно-асоціативним (с. 323-328), зіставно-викоремлювальним (с. 338-342) та іншими значеннями; предикатно-атрибутивного та предикатно-апозитивного (с. 342-365); предикатно-кількісного (с. 365-370) і предикатно-модального типів.

Утрадиційнена схема розгляду вторинних синтаксем як виявів вторинної предикатності через фундаментальні типи – предикатності і субстанційності та відповідно – перехідного (четвертий розділ «Функціональні параметри простих неелементарних речень із вторинними семантико-синтаксичними відношеннями неелементарних синтаксем субстанціального та перехідного типів» (с. 386-475) – у структурі простого неелементарного речення є цілком прийнятною і втілює фундаментально-теоретичні напрацювання в сучасній синтаксичній науці. Такий розгляд суттєво доповнюється діагностуванням регулярності тих чи тих вторинних синтаксем у структурі речення, їхньої сполучуваності з відповідним різновидом предиката, що викінчено схарактеризовано на ґрунті базового предиката каузативної семантики.

Заявлений напрям продуктивно міг бути розширений за рахунок встановлення регулярного / нерегулярного вияву вторинних синтаксем у відповідних класах

речень на кшталт двоскладних ототожнювально-предметних (релятивно-предметних, вимірювально-предметних), ознакових, процесивних та односкладних (предметних, ознакових, процесивних, дебітивних, функтивних) з диференціюванням пропозитивних / непропозитивних іменників у тих чи тих синтаксичних внутрішньореченневих синтаксичних позиціях. Загалом заповнення синтаксичної позиції є тим маркером, через який легко встановити рівень семантичного наповнення речення, його інформативної ємності.

Валентність та її формально-граматичний і семантико-синтаксичний рівні уможлиблюють встановлення співвідношення внутрішньореченневих синтаксичних зв'язків доцентрової сили й ускладнення загальнореченневого тла синтаксичними зв'язками відцентрової сили, нагромадження яких трансформує речення у висловлення з різними прагматичними настановами. У цьому руслі не можна погодитися з тим, що в реченні За плечима мандрівників нарастає гуркіт в о з а (Володимир Бабляк) відіслівний іменник гуркіт виражає вторинну предикатему, оскільки нарастає гуркіт – це гуркотить з відтіком фазовості.

Звернуто увагу на особливості формування вторинної предикатності внаслідок перегрупування синтаксичних залежностей, що особливо поширене в детермінантній залежності від граматичної основи або речення загалом, дуплексивності, вторинного заповнення синтаксичної позиції тощо (с. 109-190).

З опертям на концептуальні напрацювання лінгвістичної теорії О. Кульбабська диференціює в межах семантично елементарного речення предикатні і первинні субстанційні (чомусь послідовно оперує терміном субстанціальні). а в межах семантично неелементарного вони розширені вторинними у предикатних та субстанційних виявах, до яких зараховано об'єктні, атрибутивні, апозитивні, подвійні, адвербіальні, модальні, інформативно-доповнювальні, комплетивні, напівпредикативні, сурядні, пояснювальні, контаміновані та ін.

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ. Випуск 25

232

(с. 109-190). Надзвичайно важливими є студіювання статусу вторинних синтаксем через призму актуалізації (с. 190-255 і далі), З'ясування значущості виокремлення вторинних предикатем в ініціальній і фінальній позиціях.

О. Кульбабська ґрунтовно розглядає особливості вияву типового граматичного зразка речення, характеризуючи різноманітні спектри моделей основної предикатами у дво- / односкладному реченнях (с. 256-370), що постає опертям дослідження вторинної предикатами через призму базових реченневих моделей, визначуваних за типологією валентних потенціалів від одно- до шестимісних

(щоправда, в українській мові можна говорити і про семивалентні дієслівно-предикатні лексеми на зразок перевозити, де елемент пере- через вимагає регулярного локатива траси).

Розгорнуто схарактеризовано вторинні предикатні семантико-синтаксичні відношення у структурі простих неелементарних речень (третій розділ «Прості неелементарні речення з вторинними предикатними семантико-синтаксичні відношеннями» (с. 256-385)), ґрунтовно опрацьована авторкою семантико-синтаксична та морфолого-синтаксична типологія вторинних предикатем з опертям на типологію внутрішньореченневих семантико-синтаксичних відношень у неелементарному простому реченні. Водночас прискіпливо і викінчено подано основні та неосновні варіанти цілої низки вторинних предикатем з виявом їхніх структурних особливостей, семантичної регулярності, а також із заглибленням в одно- та різноярусні відношення в розгляді шляхів витворення таких вторинних предикатем адвербіального, атрибутивного, апозитивного, квантитативного та модального різновидів. Звернуто увагу й на експресивні варіанти простих речень, що можуть виражати надмірний кількісний вияв суб'єктів дії, процесу або стану з простеженням закономірностей заміни тих чи тих відмінкових форм, запропоновано прийнятну інтерпретацію експлікації та імплікації квантитативного компонента (с. 342-385). У монографії особливе значення надано розкриттю напрямів і шляхів поєднання двох і більше значень в одній вторинній предикатній синтаксемі на кшталт об'єктивно-суб'єктивно-модальної синтаксеми (з відповідними різновидами – шість), суб'єктивно-об'єктивно-модальної синтаксеми (п'ять різновидів) і под. (с. 386-475). Те саме стосується і субстанційних синтаксем, які схарактеризовано у вимірі синкретизму (об'єктно-суб'єктні (с. 411-475), адресатно-суб'єктні (с. 400-407), інструментально-суб'єктні (с. 407-410), локативно-суб'єктні (с. 410-411)). Суто авторською концепцією позначений і розгляд простих поліпропозитивних речень із семантико-синтаксичними відношеннями перехідного типу, де сконцентровано характеристику вторинних предикатем суб'єктно- (с. 412-427), об'єктно- (с. 427-440), інструментально- (с. 453-455), локативно- (с. 440-453), посесивно-суб'єктно-предикатного (с. 455-463) та цілої низки інших типів.

Суттєво доповнює розгляд проблеми вторинної предикації у структурі простого речення п'ятий розділ «Засоби вторинної предикації в позиційній структурі простого неелементарного речення» (с. 476-556), у рамках якого схарактеризовано особливості синтаксичної позиції засобів вторинної предикації як підґрунтя для синтаксемного аналізу з розкриттям засобів вторинної предикації в позиції головних членів речення. Досить ємно розкрито статус формально-синтаксичного дуплексива як маркера подвійного синтаксичного зв'язку та вторинної дуплексивної предикатеми (с. 501-504), реченнєві прислівні поширювачі схарактеризовано в розрізі засобів вираження вторинної предикації (с. 504-524), що й зумовило необхідність розмежування

формальних особливостей облігаторних (с. 505-511) і факультативних (с. 511-524) прислівних поширювачів з виявом і встановленням їхніх основних / неосновних типологічних моделей.

Розгорнуто подано формально-синтаксичні параметри реченневих компонентів у відносно самостійних синтаксичних позиціях (с. 525-556), унаслідок чого охоплено з'ясування синтаксичних особливостей детермінантів як неприслівних поширювачів, що ґрунтуються на підрядному детермінантному синтаксичному зв'язку у формі прилягання (с. 526-532). Поряд з цим визначено статус однорідних членів речення як кількісних модифікаторів реченневої структури (с. 532-538) та встановлено інвентар засобів вторинної предикації в позиції відокремлених ускладнювачів формально-синтаксичної структури речення, що ґрунтуються на напівпредикативному синтаксичному зв'язку (с. 538-556), хоча до цієї загальної ємності віднесено і власне-напівпредикативи (5.5.3.1. Формально-синтаксичні параметри напівпредикативних конструкцій (с. 539-543)), і уточнювальних компонентів (5.5.3.2. Синтаксична специфіка опосередкованих членів речення (с. 543-549)), і власне-модальних та інформаційно-об'єктивних (5.5.3.3.

Вставні та вставлені конструкції як різновид синтаксичного ускладнення речення (с. 549-556)), що у своєму вияві постають нерівнорядними і у формально-синтаксичному (різні типи синтаксичного зв'язку: для уточнювальних компонентів таким зв'язком постає опосередкований, для вставних – модальний, а для вставлених – інтродуктивний), і у семантико-синтаксичному (виражають різні семантичні відношення: для уточнювальних компонентів таким є різного статусу пояснення, мотивація, для вставних – суб'єктивність, а для вставлених – інформаційність) аспектах, що й умотивовує необхідність їхнього крімшнього розгляду.

Варто заакцентувати на тому, що, розглядаючи структурний (або традиційний, синтаксичний, модульний) тип ускладнення простого речення, пропонувано класифікацію ускладнювачів невалентного характеру, вирізняючи з-поміж зворотів: дієприслівникові, дієприкметникові, ад'єктивні, інфінітивні, субстантивні, а далі – пояснювально-уточнювальні звороти, вставні компоненти, вставлені конструкції, звертання, що в загальному своєму обширі дещо позбавлене одновимірної класифікаційної основи. У цьому разі сукупно застосовано морфологічний і синтаксичний критерії, що не відповідає теоретико-постулатним принципам класифікації. До цього ж у типологічному описі предикатом використано вісім основних чинників,

Розділ XII. РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

що може поставати як цілком умотивоване за умови додавання до загального переліку ще однієї ознаки «комунікативне навантаження й актуалізаційна значущість», хоча у своїх основних компонентах не корелює з критеріями (їх також вісім) розмежування основної та вторинної предикатом у простому неелементарному реченні.

Авторка рецензованої праці виявила глибоке й всебічне знання проблематики, предмета її аналізу, історії розгляду, ґрунтовне володіння різноманітними й найсучаснішими процедурами дослідження мовного матеріалу, а також поняттєво-термінологічним апаратом для його теоретичного осмислення. Усе це дозволило О. Кульбабській одержати внаслідок виконаного дослідження важливі й переконливі теоретичні й практичні результати. Аналізована монографія є вагомим внеском у розширення сучасних граматичних студіювань. У цьому плані важливими є не тільки теоретичні міркування О. Кульбабської, а й той цінний різноманітний фактичний матеріал, який вона вводить до наукового обігу. Важливим є те, що значна частина наявних у монографії напрацювань увійшли в активний обіг наукових досліджень, у практику вищої і середньої школи, їх упроваджено в теоретичних і прикладних навчальних посібниках. Монографія Олени Кульбабської виявляє науково-теоретичний зріз сучасних граматичних досліджень, її активне включення в активний обіг сприятиме поглибленню вивчення структури простого і складного речення у формально-граматичному, семантико-синтаксичному, комунікативному й аналоговому аспектах, що особливо необхідно для створення цілісної категорійної граматики української мови.

Анатолій Загнітко (Донецьк, Україна)

Надійшла до редакції 23 листопада 2011 року.